

УДК 94–058.1(477.4)»18»

Юлія Яриун

СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ШЛЯХТИ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ХІХ СТ.

У статті автор обґрунтовує актуальність вивчення історії приватного сімейного простору шляхти, та розглядає вплив суспільно-політичних та культурних процесів на трансформацію традиційних устоїв інституту шляхетської сім'ї на теренах Київської губернії у ХІХ ст. Наголошує на тому, що, будучи одним із основних соціальних інститутів, сім'я, під впливом внутрішніх так і зовнішніх чинників, зазнає у ХІХ ст. значних трансформацій. Шляхта, яка упродовж декількох століть творила самобутню культуру, з власними ідеалами, стратегіями та визначеними гендерними ролями, стикається із необхідністю прийняття та кристалізації нової системи відносин у сімейному житті: при вступі в шлюб, вихованні дітей, організації побуту тощо. З'ясовано, що в результаті трансформаційних процесів влада батька у сім'ї зазнає поступових змін, яка не перестаючи бути авторитетною, вже не є абсолютною. Російське законодавство щораз істотніше регулює стосунки між подружжям та стосунки між батьками й дітьми, це, в свою чергу, сприяє зростанню свободи жінки та послабленню залежності дітей.

Ключові слова: приватне життя, сім'я, шляхта, Київська губернія, ХІХ ст.

Вивчення історії шляхти на українських землях нині становить значний інтерес для багатьох істориків та краєзнавців. Повсякденне життя, як один з рівнів організації суспільства (мікроструктурний), можна вважати підґрунтям суспільного життя в різноманітних його проявах [1, с. 164]. Саме тому проблематика повсякдення шляхти, особливості його розгортання у приватному житті, перебіг соціокультурних практик у домашньому просторі суттєво «оживить» цей напрям наукових досліджень.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні впливу суспільно-політичних та культурних процесів ХІХ ст. на трансформацію традиційних устоїв інституту шляхетської сім'ї на теренах Київської губернії.

В українській історіографії, на жаль, ще немає комплексного дослідження з означеної теми, але щораз частіше з'являтися розвідки цього спрямування. Найбільший інтерес викликає монографія О. Ніколаєнко [2], у якій наголошено на замкнутості польської сім'ї, як одному із наслідків агресивної російської політики, тісному переплетенні приватного життя із публічним. Нещодавно науковці та поціновувачі історії мали змогу ознайомитися із ґрунтовним дослідженням В. Перерви [3], присвяченому О. Браницькій, у якому вміщено багато інформації із повсякденного життя родини графині.

На окрему увагу заслуговують праці російських та білоруських дослідників Л. Горизонтова [4], В. Пержинської [5], Н. Сліж [6], у яких піднято на новий рівень питання ролі матері-полячки у збереженні національних традицій потомства, подано опис нових нехарактерних систем виховання, притаманних змішаним сім'ям; висвітлено процес укладання шлюбу, відносин в сім'ї та розлучення, стереотипи, закріплені у польському шляхетському середовищі стосовно сім'ї та дому; визначено роль біологічних потреб при укладенні шлюбу.

Звертаючись до польської історіографії, варто виокремити напрацювання Я. Бистроня [7] та Т. Епштейна [8], які дають можливість порівняти сімейні стосунки у ХVІІІ ст. та їх еволюцію у ХІХ ст. Цікаві аспекти подружніх стосунків, сприйняття жінки у сім'ї, особливостей інтимного виховання знаходимо у колективній монографії про приватне життя поляків у ХІХ ст., а конкретніше, у статтях І. Флорчак [9] та І. Яницької [10]. У книзі Є. Лоека [11] міститься фактологічна інформація про сімейні перипетії найбільш заможного та впливового магнатського роду в регіоні – роду Потоцьких.

Вагому частину джерельної бази становлять архівні матеріали та мемуарна література [12–14], які, в комплексі, дозволяють на прикладі конкретних осіб та ситуацій розкрити задекларовану тему.

Приватне життя – це життєвий простір особистості, який вона структурує і заповнює власними формами та проявами життєдіяльності, орієнтуючись на власні інтереси та потреби. Це поняття пов'язане із приватним володінням, господарюванням, індивідуальними чи груповими відносинами, із самореалізацією та саморозвитком, особистими інтересами; це частина соціального та природного світу, яка освоєна людиною настільки, що вона стала її центром та продовжує конструювати особливу, затишну та комфортну сферу свого буття, свій приватний дім [15, с. 58].

Осердям, навколо якого розгортаються усі ключові аспекти приватного життя, є сім'я. Зі створенням сім'ї вектор приватного життя переміщується із власних, індивідуальних, потреб на дім,

родину, дітей, взаємовідносини із близькими людьми, улюблені і необхідні речі, домашнє господарство, домашніх улюбленців тощо [1, с. 164].

Будучи одним із основних соціальних інститутів, сім'я, під впливом внутрішніх так і зовнішніх чинників, зазнає у XIX ст. значних трансформацій. Шляхта, яка упродовж декількох століть творила самобутню культуру, з власними ідеалами, стратегіями та визначеними гендерними ролями, стикається із необхідністю прийняття та кристалізації нової системи відносин у сімейному житті: при вступі в шлюб, вихованні дітей, організації побуту тощо.

Традиційно сімейні відносини у середовищі польської шляхти були побудовані на одноосібній владі чоловіка. Він мав турбуватися про забезпечення продовольством, фінансовим благополуччям, примноженням сімейного майна для забезпечення майбутнього для свого потомства [5, с. 27]. До XIX ст. у руках батька зосереджувалася абсолютна влада над родиною. Господар дому на власний розсуд розпоряджався дружиною та дітьми, мав право вільно вирішувати усі сімейні справи, користувався високою повагою серед членів родини. Його називали паном-батьком, висловлюючи свою пошану цілували руку, беззаперечно виконували усі накази. Авторитет батька та його абсолютна влада у сім'ї активно підтримувалися церковними догмами. Відмова батька від благословення нащадків прирівнювалася до найстрашнішого нещастя, а батьківська заборона закривала шлях для світлого майбутнього. Батьківська заборона стосувалася не тільки дрібних щоденних справ, але й майнових питань, вибору професії, нареченого/нареченої і т.д. [7, с. 116].

У такій системі відносин для жінки відводилася другорядна роль. Жінка, яка могла мати власний маєток, не мала права голосу. В будинку де все вирішував чоловік, дружина була лише першою помічницею, в обов'язок якої входив нагляд за потомством та господарством [7, с. 116].

Поміщик с. Сорокотяги Таращанського повіту А. Іванський-старший згадує, що в той час як тато займався господарством і грою на скрипці, управління будинком було на мамі. Жінка весною та літом працювала в саду, а взимку та осінню управляла домашнім мануфактурним виробництвом та займалася вихованням дітей [13, с. 30].

З початком XIX ст., на хвилі французької революції, швидких обертів набуває розповсюдження ідей романтизму. В середовищі шляхти змінюється образ ідеальної жінки. Це мала бути вже не просто хороша господиня та послухна дружина, а освічена та навчена хорошим манерам жінка.

Ідеал шляхтянки XIX ст. описав Ф. Хеленіуш на прикладі Юстини Єрлич-Міхаловської (до 1831 р. проживала у с. Вербові під Ходорковим Сквирського повіту). Автор відзначає, що ця жінка була дуже приємна у спілкуванні, шляхетна, нескінченно мила та незрівнянно чарівна, весела, багато різних віршів знала напам'ять, зокрема, усі пісні Ю. Нємцевича. Крім того, була зразковою господинею, зберегла після смерті чоловіка маєток, оплатила усі борги, прикупила ще одне село, утримувала бідних дівчат, достойно виховувала синів [14, с. 396–397].

Доповнення до образу ідеальної шляхтянки, описаного Ф. Хеленіушом, знаходимо в мемуарах варшавського історика Ю. Бартошевича, який залишив список вимог до своєї майбутньої обраниці: дружина має бути полячкою католицького віросповідання, має знатися на господарстві, цікавитися літературою, мистецтвом, повинна мати власну думку, володіти хорошими манерами, знати французьку мову, вміти грати та співати, має бути гарною, кохати та розуміти свого обранця [9, с. 410].

Як бачимо, на першому місці в списку вимог стоїть національна та конфесійна приналежність, але для губерній, які знаходилися в складі Російської імперії ці вимоги втрачають свою актуальність. Особливо це стосується аристократії, якій були притаманні космополітичні погляди. Л. Горизонтов, аналізуючи шлюбне законодавство Російської імперії, приходять до висновку, що міжконфесійні шлюби були одним із прийомів русифікаційної політики [4, с. 83–85].

Така шлюбна поведінка під впливом революційних подій XIX ст. зазнає істотних змін. При виборі супутника життя до уваги вже беруться не лише матеріальний та соціальний статус обранця/обраниці, а й почуття. Звернення уваги на почуття засвідчує поступову трансформацію традиційної системи шляхетських цінностей.

Вивчаючи шлюбну стратегію шляхти, польський дослідник Т. Епштейн висловлює думку, що соціальні бар'єри між різними групами шляхти Південно-Західного краю були надзвичайно сильними, а відсоток шлюбів представників різних соціальних груп дуже низький. При цьому аристократія – всупереч поширеній думці – була менш закритим прошарком [5, с. 8].

Наприклад, для одного із найбагатших магнатів регіону Станіслава Потоцького, попри осуд вищої аристократії, не було проблемою розлучитися із Юзефіною Амалією Потоцькою, представницею давнього заможного польського роду Мнішеків, та одружитися на Софії Вітт – жінці далеко не шляхетського походження. Однак, статус дружини та матері дітей графа Потоцького не гарантував Софії шанобливого ставлення гонорового шляхетського товариства, яке було збурене цим нерівним шлюбом [3, с. 307].

Дещо інша ситуація зберігалася у середовищі незаможної шляхти, яка залишалася оплотом польськості та католицизму. Т. Епштейн зазначає, що підростаючим панянкам говорили: «Пам'ятай, що існує три категорії чоловіків, які для тебе не мають бути чоловіками: жонатий, ксьондз... і, зрозуміло, москаль» [8, с. 236].

Наслідком боротьби поляків за національне визволення стає поглиблення процесу емансипації жінок. Масова загибель чоловіків, арешти та заслання змінюють роль жінки в родинному житті. Жінки стають перед необхідністю перебирання на себе функцій чоловіка. Така доля спіткала й матір Г. Дзялинської – Феліціяну, яка, залишившись без чоловіка (був на засланні), змогла налагодити прибутковість господарства, дати освіту та забезпечити фінансово стійке майбутнє своїм дітям [12, с. 5].

Про зміну статусу жінки у суспільстві, зародження боротьби жінок за свої права, свідчить популярність твору Єви Фелінської (уродженка Волинської губернії) серед шляхтянок Київської, Волинської та Подільської губерній. У цьому творі авторка дорікає чоловікам тим, що вони, мріючи про свободу, тримають жінок дома у неволі [16, арк. 26].

Одночасно із отриманням жінками більшої свободи, зазнає поступових трансформацій влада господаря дому, яка, не перестаючи бути авторитетною, вже не є абсолютною, російське законодавство починає щораз істотніше регулювати стосунки між подружжям, між батьками та дітьми.

Асоціальна поведінка чоловіка у подружньому житті, підняття руки на жінку, зради, інколи могли стати підставою для розлучення та втрати шляхетського звання. Джерела свідчать про те, що успіх жінки у боротьбі за свої права, значною мірою, залежав від зовнішньої підтримки. Чим впливовіші у жінки були батьки, брати чи інші родичі, тим більш поступливим був чоловік. Наприклад, шляхтич с. Гудзівки Звенигородського повіту Ігнат Кульчицький регулярно піднімав руку на дружину та тещу, нападав на них із сокирою. За свою сестру та матір заступився Кароль Маковський, який, подавши позов до суду, домогся позбавлення І. Кульчицького шляхетського звання, покарання батою та заслання у Сибір [17, арк. 1–10].

Тенденційними стають позови дітей на своїх батьків до суду. Скаржилися, в більшій мірі, на протиправну поведінку батька в стосунках зі своїми дітьми, розтрату родинних статків та інші майнові претензії. Рішення суду часто задовольняли претензії позивача. Так, результатом позову Адама Маєвського на свого батька, шляхтича Радомишльського повіту Францішка Маєвського (оскаржує останнього в алкоголізмі, розоренні маєтку, побитті) стає вирок про заключення відповідача у «смерительный дом» [18, арк. 12–14].

Попри дію до 1840 р. норми Литовського статуту про позбавлення спадку та приданого дітей, які без благословення батька одружуються, в архівах знаходимо багато документів, які дають підстави стверджувати про ігнорування цієї норми юридичного та звичаєвого права. Так, дочка поміщика Київської губернії, колишнього предводителя дворянства Київського повіту, Ксаверія Павши Цезарина, без батьківського благословення вийшла у 1836 р. заміж, а потім в ході судового розслідування, заручившись підтримкою матері, домоглася юридичного визнання свого шлюбу [19, арк. 1–3].

Однак, незважаючи на процеси емансипації, які в XIX ст. набирають обертів, характерним явищем у плані сексуальних стосунків між чоловіком та жінкою в середовищі шляхти було існування двох моральних кодексів для чоловіків та жінок. Чоловіки, голови родин, та ті, хто лише мав ним стати, не підлягали таким суворим нормам моралі, як жінки. Від них вимагали дбати про дім, про рід та його фінансове забезпечення. Якщо усі ці вимоги старанно виконувалися, то наявність коханок та відсутність вірності у шлюбі сприймалися громадою, в більшості випадків, як норма [10, с. 398].

Побутування такої норми підтверджує реакція на скаргу поміщиці частини села Губино Радомишльського повіту Христини Хржонцевської на розпусту свого чоловіка – штраф у невеликому розмірі [20, арк. 5–8]. Поважні поміщики Бердичівського повіту Малиновський, Абрамович та Велінський, маючи дружин, заводили собі гареми із селянських наложниць [21, арк. 7].

Емансипація жінок, зміни у традиційній системі сімейної ієрархії, французька мода на розкутість, рівняння на поведінку імператорського двору, спричиняють появу моди на подружню зраду, яка на початок XIX ст. набирає характер масового психозу. Незважаючи на регулювання звичаєвим правом та Церквою сексуальних стосунків між чоловіком та жінкою, за яким більшою ініціативою користувався чоловік [6, с. 51], зрада стає звичним явищем і серед жінок.

Наведемо декілька цікавих прикладів сексуального життя жінки, які яскраво ілюструють моральний клімат у XIX ст. Так, 29 річна неодружена дочка поміщика м. Прилуки Бердичівського повіту Марка Бржозовського, Елеонора, народивши незаконну дитину (викидень) від юнкера, з метою приховання слідів своєї розпусти, спалила тіло у пічці. За такий вчинок молоду панянку

ув'язнено в монастирі на 6 місяців [22, арк. 7–13]. Шляхтянка Маріянна з Баранецьких, Марковська, жителька с. Голубятин Сквирського повіту, завела неформальні стосунки із колезьким асесором Громиком, народивши йому трьох дітей, продовжувала вести блудне життя. Громик покарав розпусницю за зраду – закував у кайдани, зняв плаття, і у такому вигляді повів до суду [23, арк. 1–13].

Були й випадки покривання зради батьками, які керувалися бажанням збереження честі та гонору родини. Як приклад, можна навести скаргу орендаря с. Кожанки Липовецького повіту Івановського на чиновника особливих доручень Неволовського в отриманні хабара від Елізи Івановської (дружина позивача) та її коханця у справі про її зраду. Гроші на хабар, за словами Івановського, допомагали збирати батьки дружини [24, арк. 1–13].

На хвилі зростання популярності вільних сексуальних стосунків збільшується кількість розлучень. Процес розірвання шлюбу був досить довгим та копітким, а також дуже дорогим. Наприклад, вже згадане розлучення Станіслава Потоцького та Юзефіни Амалії Потоцької розтягнулося у часі на п'ять років та обійшлося Станіславу в круглу суму (пані Потоцька отримала в довічне користування Дашівський маєток і 7 тис. селян-кріпаків). Не менш складним, тривалим та затратним був шлюбозлучний процес Софії Вітт із Йозефом Вітте [11, с. 267, 281]. Зважаючи на такі перешкоди, на шляху до отримання розлучення, для більшості незаможної та середньозаможної шляхти більш вигідним стає, попри юридичне збереження шлюбу, фактичне життя подружжя нарізно.

Особливе місце в сім'ї належало дітям. У XIX ст. ще не розроблено спеціальної системи догляду за немовлятами. Звичним явищем було неправильне харчування, відсутність гігієни та застосування фізичної сили, як основного методу виховання. Характер дитинства визначався заможністю батьків та статтю дитини. Ще з раннього дитинства акцент у вихованні дітей робився на поділ соціальних ролей. Підготовка хлопчиків та дівчаток до дорослого життя розпочиналася із дитинства через подання дітям певної моделі поведінки. Процес виховання ділився на три фази: виховання періоду дитинства, підліткового віку та дошлюбного періоду. На першому етапі усі заходи скеровувалися на збереження життя немовляти (висока дитяча смертність), на другому – формування характеру, на третьому – підготовка до шлюбу [10, с. 388–389].

Виховання хлопців сконцентровувалося на розвитку фізичних та розумових здібностей. Ігри та вправи (їзда верхи, фехтування, полювання, танці) мали сприяти фізичному розвитку, психологічному розвантаженню та одночасно бути способом розваги та відпочинку. Спеціальних заходів підготовки хлопчиків до майбутньої ролі чоловіка та батька не було. Хлопцям прищеплювали певну модель поведінки у сім'ї, опираючись на приклад взаємин між батьками [10, с. 391–392]. Перехід сина з-під опіки матері під владу батька означав закінчення дитинства. На цьому етапі роль батька у вихованні сина полягала у підготовці останнього до громадського життя [7, с. 140–141].

Виховання дівчаток, на відміну від хлопців, мало на меті зовсім інші цілі. Відповідно до вимог часу, в характері дівчаток намагалися сформувати, передусім, такі риси, як покірність та релігійність, сприймання своєї долі як невідворотної. Таке виховання скеровувалося на закодування ролі жінки, яка стоїть на нижчому щаблі сімейної ієрархії. Відповідно до таких вимог матері підбирали ігри та іграшки для дочок: ляльки та посуд – привчали до виконання домашніх обов'язків та опіки над майбутніми дітьми. У підлітковому віці іграшки замінювала наука танцю, гра на інструменті, ведення розмов тощо [10, с. 388–389].

Разюча відмінність у вихованні хлопців та дівчат, свобода перших та майже повна ізоляція других, призводила до значної дистанції між братами та сестрами. Політична ситуація на теренах колишніх польських губерній сприяла її поглибленню. Так, після Листопадового повстання 1830–1831 рр. у повсякденному житті частішає практика хрещення дітей, народжених у змішаному шлюбі у двох вірах: хлопчиків у вірі батька, а дівчаток у вірі матері [4, с. 77–86]. Така практика погіршує національно-культурний клімат у сім'ї та стає визначником різних доль членів однієї родини.

Отже, впродовж декількох десятків років зазнали корінних змін традиційні устої інституту сім'ї, які формувалися і викристалізовувалися століттями до цього. Революційні зміни в ментальності суспільства, які принесло XIX ст., торкнулися і замкнутого, приватного сімейного простору шляхетства. Результатом цих змін стає втрата господарем свого традиційного значення у сім'ї, що призводить до зростання свободи жінки, послаблення залежності дітей та, в загальному, до втрати шлюбом святості та своїх функцій.

Список використаних джерел

1. Ручка А., Скокова Л. Дім як приватний соціокультурний простір // Вісник Львівського ун-ту. Серія соціологічна. Вип.2. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 162–181.
2. Ніколаєнко О. О. Польські жінки Наддніпрянської України в другій половині XIX – на початку XX ст.: громадське і приватне життя: монографія. Х.: Вид-во НТМТ, 2015. 360 с.
3. Перерва В. С. Графиня Олександра Браницька (1754–1838). Найщедріша меценатка історії, або Як стати незабутньою жінкою. Біла Церква: Видавель Пшонківський О. В., 2016. 480 с.
4. Горизонтов Л. Е. Парадоксы имперской политики: поляки в России и русские в Польше (XIX – начало XX в.). М.: Индрик, 1999. 272 с.
5. Пержинская В. А. Семейные отношения польского дворянства Юго-Западных губерний Российской империи в первой половине XIX века: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: спец. 07.00.03 «Всеобщая история (новое и новейшее время)». Москва, 2011. 28 с.
6. Сліж Н. Біялагічні причини для заключення шлюбів // Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2-х томах. Т. 1: Практики, казуси та девіації повсякдення. Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. 328 с.
7. Bystron J. S. Dzieje obyczajow w Dawnej Polsce: wiek XVI–XVIII. T. 2. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawn., 1960. 575 s.
8. Epsztein T. Małżeństwa szlachty posesorskiej na Wołyniu, Podolu i Ukrainie w latach 1815–1880 // Społeczeństwo polskie XVIII i XIX wieku. Warszawa, 2004. T. 9: Studia o rodzinie. S. 201–239.
9. Florczak I. Jak dawniej kochano – kobiety w życiu Juliana Bartoszewicza // Życie prywatne Polaków w XIX wieku. Olsztyn, 2013. S. 403–420.
10. Janicka I. Pod małżeńską pierzynką. Źródła intymnej edukacji Polaków w II połowie XIX wieku // Życie prywatne Polaków w XIX wieku. Olsztyn, 2013. S. 387–402.
11. Лоек Є. Історія прекрасної Бітинки: Оповідь про життя Софії Вітт-Потоцької (1760–1822). К., 2005. 448 с.
12. Działyńska H. Pamiętka przeszłości. Wspomnienia z lat 1794–1832. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawn., 1960. 575 s.
13. Iwański A. Pamiętniki (1832–1876) / pod red. Wacława Zawadzkiego. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawn., 1968. 573 s.
14. Heleniusz Eustachy. Wspomnienia lat minionych. T. 1. Kraków, 1876. 601 s.
15. Андрієвська Ю. Д. Поняття кордонів феномена приватності // Грані. 2014. № 8. С. 58–63.
16. Центральний державний історичний архів України (далі – ЦДІАК України). Ф. 470. Оп. 1. Спр. 232. 35 арк.
17. ЦДІАК України. Ф. 533. Оп. 2. Спр. 692. 10 арк.
18. ЦДІАК України. Ф. 533. Оп. 1. Спр. 37. 58 арк.
19. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 144. Спр. 542. 334 арк.
20. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 136. Спр. 190 а. 8 арк.
21. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 810. Спр. 161. 16 арк.
22. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 38. – Спр. 294. 14 арк.
23. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 141. Спр. 26. 15 арк.
24. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 142. Спр. 1140. 21 арк.

References

1. Ruchka A., Skokova L. Dim yak pryvatnyj sociokulturnyj prostir [Home as a private sociocultural space], Visnyk Lvivskogo un-tu, Seriya sociologichna, Vyp.2, Lviv: LNU im. Iv.Franka, 2008, pp. 162–181.
2. Nikolayenko O. O. Polski zhinky Naddnipyrianskoyi Ukrayiny v drugij polovyni XIX – na pochatku XX st.: gromadske i pryvatne zhyttya: monografiya [Polish women Dnieper Ukraine in the second half of XIX – early XX century: public and private life: the monograph], X., 2015/ 360 p.
3. Pererva V. S. Grafynya Oleksandra Branyczka (1754–1838). Najshhedrisha mecenatka istoriyi, abo Yak staty nezabutnoyu zhinkoyu [Countess Alexandra Branicka (1754–1838). Most generous patron of history, or how to become unforgettable woman], Bila Cerkva, 2016, 480 p.
4. Gorizontov L. E. Paradoksy imperskoj politiki: poljaki v Rossii i russkie v Polshe (XIX – nachalo XX v.) [Paradoxes of imperial politics: the Poles in Russia and the Russians in Poland (XIX – early XX century)], M., 1999, 272 p.
5. Perzhinskaja V. A. Semejnye otnoshenija polskogo dvorjanstva Jugo-Zapadnyh gubernij Rossijskoj imperii v pervoj polovine XIX veka [Family relations of the Polish nobility of the Southwestern provinces of the Russian Empire in the first half of the XIX-th century]: avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ist. nauk: spec. 07.00.03 «Vseobshhaja istorija (novoe i novejshee vremja)», Moskva, 2011. 28 p.
6. Slizh N. Biyalagichnyya prychny dlya zaklyuchennya shlyaheczka shlyubu [The biological reasons for marriage], Povsyakdennya rannomodernoyi Ukrayiny, Istorychni studiyi v 2-x tomah, T. 1: Praktyky, kazusy ta deviaciyi povsyakdennya, Kyviv, 2012, 328 p.
7. Bystron J. S. Dzieje obyczajow w Dawnej Polsce: wiek XVI–XVIII [The history of the old Polish customs in the XVI–XVIII centuries], T. 2, Warszawa, 1960, 575 p.
8. Epsztein T. Małżeństwa szlachty posesorskiej na Wołyniu, Podolu i Ukrainie w latach 1815–1880 [Nobility marriages on the Volyn, Podolia and Ukraine in the 1815–1880], Społeczeństwo polskie XVIII i XIX wieku, Warszawa, 2004, T. 9: Studia o rodzinie, pp. 201–239.
9. Florczak I. Jak dawniej kochano – kobiety w życiu Juliana Bartoszewicza [Women in the life of Julian Bartoszewicz], Życie prywatne Polaków w XIX wieku, Olsztyn, 2013, pp. 403–420.
10. Janicka I. Pod małżeńską pierzynką. Źródła intymnej edukacji Polaków w II połowie XIX wieku [Sources with intimate education of Poles in the second half of the XIX century], Życie prywatne Polaków w XIX wieku, Olsztyn, 2013, pp. 387–402.
11. Loyek Ye. Istoriya prekrasnoyi Bitynky: Opovid pro zhyttya Sofiyi Vitt-Potoczkoj (1760–1822) [History of beautiful Women: Legend of the life of Sophia Witt-Potocka (1760–1822)], K., 2005, 448 p.
12. Działyńska H. Pamiętka przeszłości. Wspomnienia z lat 1794–1832 [Memories of past years 1794–1832], Warszawa, 1960, 575 p.
13. Iwański A. Pamiętniki (1832–1876) [Diaries (1832–1876)], Warszawa, 1968, 573 p.
14. Heleniusz Eustachy. Wspomnienia lat minionych [Memories of past years], T. 1, Kraków, 1876, 601 s.
15. Andriyevska Yu. D. Ponyattya kordoniv fenomena pryvatnosti [The privacy phenomenon's limits definition], Grani, 2014, № 8, pp. 58–63.
16. Centralnyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrayiny (dali – CzDIAC Ukrayiny). F. 470. Op. 1. Spr. 232. 35 ark.
17. CzDIAC Ukrayiny. F. 533. Op. 2. Spr. 692. 10 ark.
18. CzDIAC Ukrayiny. F. 533. Op. 1. Spr. 37. 58 ark.
19. CzDIAC Ukrayiny. F. 442. Op. 144. Spr. 542. 334 ark.
20. CzDIAC Ukrayiny. F. 442. Op. 136. Spr. 190 a. 8 ark.
21. CzDIAC Ukrayiny. F. 442. Op. 810. Spr. 161. 16 ark.
22. CzDIAC Ukrayiny. F. 442. Op. 38. Spr. 294. 14 ark.
23. CzDIAC Ukrayiny. F. 442. Op. 141. Spr. 26. 15 ark.
24. CzDIAC Ukrayiny. F. 442. Op. 142. Spr. 1140. 21 ark.

Юлія Ярцун**СЕМЕЙНАЯ ЖИЗНЬ ШЛЯХТЫ КИЕВСКОЙ ГУБЕРНИИ В XIX В.**

В статье автор обосновывает актуальность изучения истории частного семейного пространства шляхты, и рассматривает влияние общественно-политических и культурных процессов на трансформацию традиционных устоев института шляхетской семьи на территории Киевской губернии в XIX в. Подчеркивает, что, будучи одним из главных социальных институтов, семья, под влиянием внутренних так и внешних факторов, испытывает в XIX в. значительные трансформации. Шляхта, которая в течение нескольких веков создавала самобытную культуру, с собственными идеалами, стратегиями и определенными гендерными ролями, сталкивается с необходимостью принятия и кристаллизации новой системы отношений в семейной жизни: при вступлении в брак, воспитании детей, организации быта и тому подобное. Установлено, что в результате трансформационных процессов власть отца в семье подвергается постепенным изменениям, не переставая быть авторитетной, уже не является абсолютной, российское законодательство начинает каждый раз существенно регулировать отношения между супругами, и отношения между родителями и детьми, это, в свою очередь, способствует росту свободы женщины и ослаблению зависимости детей.

Ключевые слова: повседневная жизнь, частная жизнь, семья, шляхта, Киевская губерния, XIX в.

Iuliia Iartsun**FAMILY LIFE NOBILITY OF KIEV PROVINCE IN THE XIX CENTURY**

The article justifies the urgency of studying the privacy of the Polish gentry which contains deep-rooted values and standards that regulate the social relations between members of society. The author studies the influence of sociopolitical and cultural phenomena in the transformation of traditional bases of the Institute of the gentry family on the territory of Kyiv Province in the XIX century. Being under the influence of internal and external factors the family suffers from significant transformations in the XIX century though being one of the major social institutions. The gentry which created a distinctive culture of its own ideals, strategies and determined gender roles faces the need to adopt and crystallization of a new system of relations in family life: in marriage, parenting, welfare arrangements and others. It was found out that as a result of transformation processes the father authority in a family undergoes gradual changes making it less absolute but still respectful; the Russian legislation begins to regulate the relationship between husband and wife and the parent-child relationship more and more which promotes the expansion of women's freedom and weakening children's dependence. The author points out that the reduction of the dependence of children on their parents had little effect on changes in their up-bringing which was still conducted the way it was in the XVIII century. On the other hand, emancipation of women, changes in the traditional system of family hierarchy, French fashion on emancipation, following the behaviour of the imperial court lead to the loss of the sanctity of marriage and its functions and appearance of fashion on adultery which becomes a massive mental disease at the beginning of the XIX century.

Key words: everyday life, private life, family, (Polish) gentry, Kyiv province, XIX century.